Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej, 49
SOW, Warszawa 2014

DOI: 10.11649/sfps.2014.025

Aleksander Kiklewicz
(Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie)

Rec.: Валентина Кульпина, *Очерки по ономастическому переводу и лингводидактике*. Warszawa: BEL Studio, 2013; 160 ss.

Autorka należy do grona wybitnych zagranicznych polonistów, niewątpliwie jest najbardziej znaną i rozpoznawalną rosyjską badaczką języka polskiego, m.in. za sprawą znakomitej, powszechnie cytowanej monografii *Лингвистика цвета* (Кульпина, 2001). Zainteresowania Walentyny Kulpiny oscylują wokół różnych zagadnień współczesnego językoznawstwa: lingwokulturologii, lingwistyki porównawczej, lingwistyki tekstu, metalingwistyki i innych. W recenzowanej monografii skupiła się ona na aktualnych zagadnieniach onomazjologii, translatoryki i nauczania języka (lingwodydaktyki). Charakterystyczny styl i szczególna wartość prac lingwistycznych Kulpiny polegają na ujęciu zintegrowanym opisywanych zjawisk językowych, dążeniu do wyeksponowania współzależności oraz stałych korelacji między różnymi aspektami istnienia i funkcjonowania języka.

Recenzowana monografia opiera się na wcześniej opublikowanych przez Autorkę artykułach naukowych, choć zgodnie z koncepcją ich opracowania syntetycznego wszystkie teksty zostały gruntownie przeredagowane. Wspólnym mianownikiem łączącym zebrane artykuły jest przekrój tematyczny, a mianowicie polska i rosyjska onomastyka rozpatrywana w zestawieniu.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 PL License (creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2014.

Publisher: Institute of Slavic Studies, PAS & The Slavic Foundation
[Wydawca: Instytut Slawistyki PAN & Fundacja Slawistyczna]

Książka składa się ze wstępu i czterech rozdziałów: 1) Teoretyczne i porównawcze aspekty onomastyki (ss. 15–54); 2) Przekład onomastyczny (ss. 55–100); 3) Lingwodydaktyka onomastyczna (ss. 101–124); 4) Varia (ss. 125–152). We wstępie Autorka pisze, że onomastyka stanowi część leksykalnego systemu języka, więc w jej zakresie obowiązują ogólne zasady organizacji i funkcjonowania leksykonu. W związku z tym zostało sformułowanych pięć postulatów analizy porównawczej onimów: 1) postulat lingwotematycznego opisu grup leksyki; 2) postulat kulturowo-historycznego punktu odniesienia; 3) postulat wyznaczalności etnolingwistycznej; 4) postulat odpowiedników strukturalno-semantycznych; 5) postulat odniesienia leksyki do normy literackiej; 6) postulat współzależności wyrazów kluczowych i konwencji gatunkowych.

Pierwszy rozdział zaczyna się od ustalenia założeń teoretycznych badań konfrontatywnych w zakresie onomastyki. Kulpina w związku z tym rozważa kategorię kulturowo-historycznych punktów widzenia jako podstawowe narzędzie konceptualizacji materiału empirycznego w zakresie przekładu onomastycznego. Znajduje ona wyraz na przykład w tłumaczeniu kulturowo nacechowanych nominatów *Wschód*, *Zachód*, *Północ*, *Południe*. W języku rosyjskim nazwa *Wschód* przede wszystkim kojarzy się z kontynentem azjatyckim, z kulturą arabską, chińską, indyjską, japońską, podczas gdy w Polsce ten sam wyraz w pierwszej kolejności budzi inne skojarzenia – głównie z krajami Europy Wschodniej, należącymi do byłego ZSRR („ludzie za granicą wschodnią"). Kulpina przytacza przykład nacechowania aksjologicznego (raczej pozytywnego) przymiotnika *wschodni* w tekście publicystycznym: *Winniśmy się kierować etosem serca wobec drugiego człowieka zza wschodniej granicy* (s. 18), choć oczywiście w polskich dyskursach publicznych masowo są spotykane też teksty o zupełnie innym – mniej pozytywnym i wręcz negatywnym – zabarwieniu interpretacyjnym tego wyrazu.

Kolejny tekst z pierwszego rozdziału dotyczy zjawiska onimów peryfrastycznych oraz problemów ich odpowiedniości międzyjęzykowej (chodzi o odpowiedniki typu *Belweder – Бельведерский дворец*). Autorka opisuje stosowane w tych przypadkach różne praktyki tłumaczeniowe. Odrębne zagadnienie stanowi tu typologia internacjonalizmów peryfrastycznych.

W drugim rozdziale zwraca na siebie uwagę interesujący tekst o tłumaczeniu antroponimów – przy uwzględnieniu socjolingwistycznych warunków tłumaczenia. Kulpina wychodzi z założenia, że w zakresie tłumaczenia antroponimów działają inne zasady w porównaniu z tłumaczeniem leksyki ogólnej, co jest m.in. uwarunkowane często występującym brakiem „gotowych" odpowiedników w języku tłumaczenia. Dlatego w tej sferze działalności językowej

szczególnie odczuwa się kontekst kulturowy oraz istniejącą w piśmiennictwie tradycję translacyjną. Na przykład ang. *Charles, Prince of Wales* tłumaczy się na język rosyjski jako *Чарльз, Принц Уэльский*, podczas gdy po polsku brzmi to inaczej: *książę Karol* albo *książę Walii*.

Szczególnie wiele uwagi Autorka poświęca problemowi tłumaczenia z języka polskiego na rosyjski i odwrotnie nazwisk w formie przymiotników i imiesłowów przymiotnikowych kończących się na *-ski/-cki* (w języku polskim) oraz *-ский* (w języku rosyjskim). Tu Kulpina słusznie pisze o braku konsekwencji praktyk tłumaczeniowych: w jednych przypadkach rosyjskie nazwiska są polonizowane (za sprawą usunięcia końcowego sonornego *-й*), por. *Чайковский – Czajkowski, Мусоргский – Musorgski, Достоевский – Dostojewski*. Taki sposób oddania rosyjskich nazwisk występuje wówczas, gdy nazwisko jest w języku polskim dobrze przyswojone. W przypadku nowych, nieprzyswojonych jednostek leksykalnych jest zachowywana forma oryginalna, por. fragment z internetu: „Jurij Zapol'skij jest na Facebooku. Dołącz do Facebooka, by mieć kontakt z Jurij Zapol'skij i innymi, których możesz znać". Jak widzimy, w zacytowanym fragmencie rosyjskie imię i nazwisko są używane nieodmienne, choć *Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN* podaje, że należy je odmieniać według paradygmatu przymiotników, czyli nazwisko *Zapol'skij* w narzędniku powinno brzmieć: *z Zapol'skim*. Podobna niekonsekwencja występuje też w języku rosyjskim. Jak pisze Kulpina na s. 59, przymiotnikowe nazwiska w mianowniku są tu przekazywane bez końcowego *-й* w formach męskich i końcowego *-я* w formach żeńskich, por. *Młynarski – Млынарски* (zamiast *Млынарский*), *Radwańska – Радванска* (zamiast *Радванская*). Uważam, że z uwagi na pokrewieństwo oraz historyczne kontakty dwóch języków nazwiska przymiotnikowe należy adaptować do systemu języka-recypienta, czyli po polsku powinno być *Zapolski*, a po rosyjsku – *Млынарский*. W ten sposób uda się uniknąć niespójności paradygmatu morfologicznego. Tak więc forma *Радванска* należy do paradygmatu rzeczowników, a formy przypadków zależnych *Радванской, Радванскую* – do paradygmatu przymiotników. Stosowanie w mianowniku formy *Радванская* przezwycięży tę niespójność.

W trzecim rozdziale Autorka zajmuje się problemem nauczania leksyki onomastycznej na zajęciach języków obcych. Zwraca uwagę zczególnie na nauczanie antroponimów, które należą do ogólnoeuropejskiego zasobu leksykalnego.

Wyodrębnia się kilka modeli zapożyczenia antroponimów, w większym lub mniejszym stopniu oddających kształt oryginału. W polskich tekstach pisanych zwykle jest zachowywana pierwotna forma (np. *Ulisses Joyce'a*), choć nie dotyczy to przyswojonych imion i nazwisk typu *Szekspir*. W języku rosyjskim

występuje fonetyczne „urodzimienie" wyrazów obcych, w tym antroponimów. Pod względem gramatycznym procesy zapożyczenia nazwisk obcych wyglądają jednak odwrotnie: w języku rosyjskim zwykle jest zachowywana forma nieodmienna, np. *Лао Цзы*, we wszystkich przypadkach, podczas gdy w języku polskim panują formy odmienne, dopasowane do systemu morfologicznego języka-recypienta, np. mianownik – *Lao-Tsy*, dopełniacz – *Lao-Tsego*.

Monografia zawiera dużą liczbę faktów empirycznych – leksemów języka polskiego, rosyjskiego i innych języków, przede wszystkim europejskich, które są analizowane i komentowane ze względu na konkretne, całkiem praktyczne potrzeby przekładu językowego, nauczania leksyki na zajęciach języka obcego, tworzenia słowników dwujęzycznych. Z obserwacji Autorki nie wynikają globalne uogólnienia w zakresie metodologii badań onomazjologicznych lub translatologicznych, niemniej recenzowana monografia jest cenna jako źródło informacji o najważniejszych tendencjach w zakresie wymiany słownictwa onomastycznego, o współcześnie stosowanych przez badaczy metodach analitycznych i deskryptywnych w tym zakresie, jak również o perspektywach tych badań.

Bibliografia

Кульпина, В. Г. (2001). *Лингвистика цвета: термины цвета в польском и русском языках*. Москва: Московский лицей. (Библиотека журнала «Русский филологический вестник»).

Кульпина, В. Г. (2013). *Очерки по ономастическому переводу и лингводидактике*. Warszawa: BEL Studio.

Bibliography (transliteration)

Kul'pina, V. G. (2001). *Lingvistika tsveta: terminy tsveta v pol'skom i russkom iazykakh*. Moskva: Moskovskiĭ litseĭ. (Biblioteka zhurnala "Russkiĭ filologicheskiĭ vestnik").

Kul'pina, V. G. (2013). *Ocherki po onomasticheskomu perevodu i lingvodidaktike*. Warszawa: BEL Studio.

Keywords: review; onomasiology; onomastics; translation; foreign language teaching; confrontative linguistics; Polish language; Russian language

Słowa kluczowe: recenzja; onomazjologia; onomastyka; przekład; lingwodydaktyka; lingwistyka konfrontatywna; język polski; język rosyjski